

Dit en Dat uit FRIESLAND

DOOR H. J. VAN DER MUNNIK

EEN STOERE MAAR VRIENDELIJKE FRIEZIN, in oude dracht.

EEN Fries moet eigenlijk niet met een gewone provincie-maat gemeten worden. Hij pretendeert deel uit te maken van een nationaliteit, die op grond van haar historie en wezen recht heeft op een eigen stem-pel. En dat zóó begrepen, dat hij — men heeft het onlangs in de dagbladen kunnen lezen — liefst het Friesch op zijn scholen als leertaal naast het Hollandsch (pardon: Nederlandsch) zag ingevoerd.

Nu zouden we ondankbare Nederlanders zijn, als we onze Friezen niet waardeerden op

het peil, dat zulk een pretentie wettigt. Zonder twijfel is Friesland een onzer sterkste provinciën en dat werkelijk niet alleen wat den bodem en de producten betreft. In het Friesche volk zit staal en stevigheid, soliditeit en karakter, waarvan de geschiedenis — de Kerkelijke zoowel als de maatschappelijke — menig bewijs levert. Wie een stân-Fries ziet en hoort, gevoelt terstond: dat is iemand.

In juiste verhouding tot dezen inhoud is ook der Friezen optreden. „Zij knielen voor geen mensch, alleen voor God“. Zij zijn „vrije Friezen“ en — dat zit er al eeuwen lang in. Een geschiedschrijver uit de 16^e eeuw (een Dokkumer, dus vertrouwd spul) vertelt, dat, als de Friezen van dien tijd iemand een beker wijn of bier aanboden, zij dan in hun moedertaal zeiden: „Het ghildt eele ffrye ffrysse“. Dan gaven zij elkander de hand en de ander antwoordde: „ffaer wael eele ffrye ffrysse“. (Dat „eele“ beteekent niet „heele“ en ook niet „edele“, zooals de secretaris van Bolsward in 1617 beweerde, doch is alleen een uitroep in den zin van „wees gegroet!“).

Over den oorsprong van der Friezen houding t.o.v. andere menschenkinderen zou men een boekdeel kunnen vullen. Zonder twijfel werkt er ook in na, de aanraking met de Romeinen in het begin der vaderlandsche geschiedenis. Al schuift men de sage ter zijde, dat hun stamvader Friso was, een uit Indië verdreven grootheid (zijn twee broeders Saxo en Bruno zouden dan de naamgevers van Saksen en Brunswijk zijn), Friesland is in den tijd der Romeinen reeds groot en machtig geweest; het vereerde ook zijn goden en noemde de namen der steden naar de goden. Als bewijs daarvan worden o.a. Stavoren (van Stavon) en Warns, naar den god Warns = Waarschuwer, Boodschapper genoemd, maar er is reden, om aan dergelijke afstammingen te twifelen.

Hoe het zij, de Friezen kunnen een geschiedenis aanwijzen, vol van illustraties op hun moedig en volhardend vechten voor den vrijen grond. En dat niet alleen in nationalen zin, maar ook — en dit stempt hen heden — in landbouwkundigen zin. Want die stoere Friezen leven en streven op een even soliden als vruchtbaren bodem, die hen in staat stelt, een prima veestapel te onderhouden en de producten daarvan behooren tot de, in de gansche wereld erkend, beste in hun soort.

En is het niet merkwaardig: dezelfde neiging tot selectie, die den op zijn toekomst bedachten Fries kenmerkt t.o.v. zijn volk, treedt ook aan den dag in zijn veestapel. Het Friesche Rundvee-stamboek, juist een halve eeuw oud nu, en waarbij een 3500 veefokkers zijn aangesloten, is het bestand van een veeteelt, die zijn resultaten in alle werelddelen kan toonen en de rundvee-stapel van menig land is door den invoer van Friesch vee op peil gekomen. Friesche koeien of hun nakomelingen vindt ge in Zuid-Afrika en in Australië, in Italië en in Engeland en waar zij op Intern. tentoonstellingen verschijnen, hangt de eerste prijs al klaar.....

Nu heeft de Fries voor zijn veestapel een geknipt land: meer dan 2/3 der oppervlakte (die 330.000 H.A. bedraagt) is best grasland. Voor den akkerbouw is er 50.000 H.A. beschikbaar. Op die 220.000 H.A. grazen ± 300.000 koeien, waarvan 200.000 melkkoeien. Geen wonder, dat de boter en kaas uit Friesland al evenzeer een puiken naam hebben als

hun vierpootige producenten. Niet minder dan 120 zuivelfabrieken verwerken jaarlijks een melkzee van 570 miljoen K.G. melk, waarvan ± 13 miljoen K.G. boter en 30 miljoen K.G. kaas gepuurd worden.

Evenals de Groningers — maar dan overheerschend veehoudend — zijn de Friezen dus in hoofdzaak boeren, maar u kunt gerust het ietwat..... nu ja: domme odium van domheid, dat op het woord boer rust, wat hen betreft, afschaffen. Dat leert u trouwens wel de wijze, waarop zij hun zuivelbereiding, technisch en wetenschappelijk, in de puntjes hebben uitgerust.

Eigenaardig is, dat het boekjaar der Zuivel-organisaties meestal loopt van 12 Mei tot 12 Mei en niet van 1 Jan. tot 31 December. Dat zit 'm in de vaste gewoonte, dat het landvolk op 12 Mei van betrekking verandert. Ook is 12 Mei in het leven der Friesche liefde een gewichtige datum, want als u 12 Mei a.s. eens een Friesche krant ter hand neemt, let dan maar eens op de advertenties van jubileerende echtparen. Kolommen vol, altemaal op 12 Mei getrouwd!

Uiteraard bewaart het Friesche platteland (en ook het Friesch Museum te Leeuwarden) nog veel waardevols uit het ver verleden en daarbij geeft het boerenbedrijf natuurlijk den toon aan. De welvaart van den boerenstand moet ook toen al groot zijn geweest; op een lijst van roerende goederen in 1611 door „juffrouw Jel Dekama“ nagelaten, prijken o.m.: 78 grootere en kleinere platen, (schotels), 11 groote sausier schuttels (sauskommen) en 46 tafelborden, alles van tin en met de wapenen van Dekama“. Het gouden oorijzer heeft blijkens oude geschriften in dienzelfden tijd al een voorlooper gehad in een koperen; „in Oostvrieslant“, zoo schreef een reiziger, „woont noch een ruyt (ruw) volc, waer af die deghelicke vrouwen metalen ofte coperen croonen, wel vier vingheren breed, op thooft draghen, so wy ghesien hebben int jaer 1556“.

Zoo de boerinnen. De Friesche boeren hadden ook hun speciale kleedagie: zij droegen, schrik niet, vier broeken: een onderbroek van wit of gestreept linnen, een tweede van blauw carsaij of laken, een derde van gekleurd carsaij en de vierde van zwart serge, van boven met zwarte zijden veters met bliken pijpen (nestels) vast toegebonden. Dus ook toen al waren de Friezen degelijk van opvatting.....

Ongeveer een eeuw later (1785) was zij nog van dezelfde kwaliteit: bij een brand in de Groote Kerk te Leeuwarden (op 26 Januari) werden door de hals-over-kop vluchtende gemeentenaren verloren: „strengen coraalen, gitten, gouden haaken, met goud en silver gemonteerde kerkboeken en andere kostelijkheden“. Ook van zulke souvenirs aan een rijk verleden is nog heel wat bewaard.

In een volgend artikel een en ander over de Friezen op het ijs en over Hindeloopen, dat merkwaardige dorp aan de Zuiderzee, dat de belangstelling trekt van vele vreemdelingen.

UIT MET DE SJEES, het oude, pittoreske Friesche vervoermiddel, dat helaas ook al aan het verdwijnen is.

DIT EN DAT UIT FRIESLAND

DOOR

H. J. VAN DER MUNNIK

II.

FRIESLAND moge groot zijn in zijn koeien en derzelve melk, boter en kaas, men zou onzen Friezen tekort doen, als men — en dat nog wel in den wintertijd — hun meesterschap op het ijs niet meetelde als een der provinciale roemruchtigheden. Niet zoozeer in het schoonals wel in het snelrijden hebben de Friezen zich een Europeesche vermaardheid verworven. Niet te kunnen schaatsenrijden, is voor den Fries eenvoudig een oneer. En voor de Friezin? Als er een Fries op de ijsbaan zou komen met zijn (of een) vrouw in de slede, kon hij ze er zijn van deze, niet al te zacht gefluisterde recensie: „Mij gaat met een zeug naar den beer." Schaatsenrijden zonder meer bevredigt den Fries van het land echter niet. Het moet hard rijden zijn en dan altijd harder dan een ander. Dat zit hem nu eenmaal in 't bloed; vroeger kwam het voor, dat een schaatsenrijder, de herberg binnekomende, zijn schaatsen over den balk hing, evenals een vechtersbaas zijn zakmes in den balk stak. Wie ze er af nam, moest met hem hardrijden.

Friesland is dus het klassieke land der hardrijderijen. Als het maar geen „misweer" was (te zwak of door sneeuw onbruikbaar ijs), deed de Fries z'n schaatsen onder, reed bij wijze van prelude naar de herberg, en schreef daar aan den balk: „Den Januari 18..... hier het eerst op schaatsen geweest, N. N. en N. N. van N. Zulk een premier werd dan door den kastelein onthaald en zijn in krijt geschreven glorie bleef den ganschen winter aan den balk.

De georganiseerde hardrijderij is in Friesland nog geen eeuwooud. Men is er mee begonnen, zoodra de ijsclub haar intrede deed. Dat was in den winter van 1844 op 1845 (toen men op 23 Maart Paascheieren op het ijs at!). Tegenwoordig wordt meestal om geldprijzen gereden, vroeger meer om gouden of zilveren voorwerpen. In het Friesch Museum kan men daar nog fraaie staaltjes van vinden. In 1805 is te

HARDRIJDERIJ VOOR VROUWEN. dezen winter gehouden door de Vereeniging „Vlecke Joure" te Joure. De hardrijderij op de schaats blijft voor het Friesche volk nog altijd een feest.

Leeuwarden het eerste gouden oorijzer verreden.

Tot de Friesche jeugdgenoegens behoorde vroeger, toen Friesland nog geen spoorwegen had, het op schaatsen de stad Groningen bezoeken. Dan reed men terug over De Leek, om er leekbloemen als aandenken te koop: dat waren heel simpele kunstbloemen, gemaakt van hulstakjes, gekleurd papier en klatergoud.

Een geliefkoosde ijsdrank was de boerenkoffie, bestaande uit bier en brandewijn met notemuskaat en suiker. Dit „heet bier" werd gebruikt uit kopjes met schoteltjes.

In onze tegenwoordige kwakkelwinters kijken inzonderheid de Friezen met jaloerschheid naar hun voorvaders, die nog winters gekend hebben, waarbij de Zuiderzee dicht vroom, zooals in 1586, 1740 en 1828. In het eerstgenoemde jaar kostte dat Friesland heel wat bloed en tranen, want de Spaansche veldheer Taxis was met 600 ruiters en 2500 voetknechten vanuit Gelderland over de zee in Friesland gekomen, en hield er een moord- en plundertocht, die gestuit werd door den bekenden Boxumer slaag. In 1740 reden de Friezen bij bosjes over de Zuiderzee naar Enkhuizen en kochten daar in één week voor 40.000 gulden aan goud en zilver. Teekenend voor de landelijke welvaart reeds toen!

Van die welvaart heeft ook lange jaren getuigd een stukje Friesland in Friesland, dat wel buitengewoon stevig bestand is geweest tegen

OUD-HINDELOOPER DRACHT. Deze dracht wordt in het gewone leven niet veel meer gedragen. Maar deze beiden hebben zich nog eens in oude plunje gestoken.

den tand des tijds, en waaraan velen onzer lezers ook nog wel herinnering zullen hebben door de Hindelooper kamer in het reeds eenige jaren verdwenen Amsterdamsche Panopticum. Vanwaar die langdurige weerstand en dat verduurzamen van zooveel moois in kleeding en huisraad?

Men vermoedt: door de ligging van Hindeloopen op een uithoek zonder doorgaand verkeer. Des zomers, als de mannen bijna allen ter zee voeren (in 1632 en 1661 bijv. waren alle leden der stedelijke regeering op zee), gingen de vrouwen niet van huis en des winters was de verste tocht over het ijs naar Koudum, Molkwerum of Warns (niet per schaats, maar per beschilderde prik-slee!) Daarbij kwam een overdreven ingenomenheid met Hindeloopen, welke het zich afzonderen van het overige Friesland in de hand werkte.

Van de zeezeizen naar Rusland en de Oostzee, later van de tochten der Compagnie-schepen naar het verre Oosten, brachten de Hindelooper mannen keur van stoffen, sieraden en huisraad mee, die volkomen beantwoordden aan de begeerte der Hindelooper vrouwen, om hun huis zoo kostbaar mogelijk in te richten. Inzonderheid wat de kleedij betreft, handhaafden zij een bijna vorstelijke weelde van stoffen en een buitengewone variatie en frisheid van kleuren. Dat begon bij de meisjes al, wanneer zij pas zes jaar oud waren. Dan kregen zij de „staivers-hoed" op, in welk woord men Stavoren gelieve terug te vinden. Het mutsje van Oostindisch bont op dezen hoofdtooi wijst op den oorsprong van dit deel der weelde. Was het kind 14 of 15 jaar, dan volgde de breede, gesteven hoofd- of zondek met neerhangende slippen.

Tot de pronkstukken der Hindelooper kamer (die zelf een rijke aankleding had) behoorde de porceleinkast en ook deze was weer vervuld van Oostersche heerlijkheid. Bij een boeldag in 1847 kwam uit één woning o.a. onder den hamer: 2 dozijn O. I. blauw theegoed, ruim 30 halve dozijnen dito, ± 300 porceleinen tafeltborden en schotels, 1 rood Japanssch porceleinen vischschotel, 28 groote kommen, 4 kandelaars. En wat de garderobe betreft: 22 zwarte en roode lakensche rokken, 60 halve dozijnen O. I. doeken en 90 dito boezelaars:

voorts 2 zware gouden schoengespen, dito knoopen, 5 zilveren beugels enz. De verkoop duurde 4 dagen.

Al is het niet in dezelfde mate, de „grootte” boer in Friesland houdt er zijn pronkkamer op na en toont u daar een soortgelijken rijkdom aan huisraad en luxe-voorwerpen. Men behoeft hier niet per se een overdadige weelde in te zien, want die dure dingen zijn inkoop voor één maal en gaan van geslacht op geslacht over. De Friesche klok en de porceleinkast symboliseren nog in vele woningen van stad en land de houdbaarheid van het ouderwetsche en degelijke, dat den Fries meer toespreekt dan het nieuwe. Maar — ook deze gesteldheid kentert: de moderne woning heeft in het Friesland van dezen tijd haar plaats gekregen en wint veld. Uiteraard is zij niet modern-Friesch: men kan op de oude Friesche karakteristiek niet meer voortbouwen. Deze heeft haar eigen, historisch stempel, geslagen in de smidse van den Frieschen stam.

LINKS: Prof. Dr. Hugo Vissscher, naec een schilderij van J. Gabriëlsz. Prof. Dr. Hugo Vissscher herdenkt dezer dagen dat hij vóór 25 jaar werd benoemd tot Hoogleraar in de Theologie aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. Prof. Vissscher, die op kerkelijk en theologisch gebied een zeer bekende persoonlijkheid is, neemt ook in de politiek — hij is lid der Tweede Kamer — een voorname plaats in.

RECHTS: In Dordrecht: „het Groot hoofd”, dat thans tot Muscum is ingericht.

HERINNERING DOOR MEVROUW L. LOOR—GOEDHART

't Was in die onvergetelijke eerste, blijde dagen van hun huwelijksleven. De dominee en zijn kleine vrouw woonden in de oude pastorie. Gait Jan met zijn Dina in één van de kleinere boerderijen van het dorp. De dominee en zijn vrouw hadden pas hun eersten zoon, die krachtig op zijn dumpje lag te zuigen in zijn goudgele wieg, oversluierd met de ragfijne tule — en de kleine jongen van Gait Jan en Dina schommelde gelijkaartig voor- en achterover op zijn hobbelpaard.

Herfst, bijna winter. De dominee en zijn vrouw deden hun eerste huisbezoek samen, de heele gemeente door. — 't Was voor 't jonge vrouwtje allemaal nieuw — het baggeren langs de diep-doorploegde wegen, waar hier en daar een gevallen suikerbiet blinkend wit opengespleten lag — het scharren in het donker naar de voordeur, die meest achter was — het zijn in den familiering in de groote kamer met ouderwetsche schouw en knetterend houtvuur, met rijen mooi blauw porselein langs den schoorsteenrand en een blinkend koperen bedpan opgehangen in een hoek, met vele oude, met snijwerk versierde kerkstooven met koperen hengsel — en overgoten door zacht petroleumlicht, dat schaduwen gaf en geheimzinnig donkere kamerhoeken — de groote gemakkelijke leuningstoel voor den Dominee en de heete stoof voor Mevrouw — de onophoudelijk ingeschonken koppen koffie met telkens twee „muppies” erbij — en het vriendelijk, tastend vragen naar alles, alles — de kleine boerenhuisjes met bekropener ruimte, de „geute” en „den heerd”.

Ze dronken maar koffie, een ontelbaar aantal koppen — het koffie-offer van die twee moest de weg worden naar het hart — en „t was zoo goed voor Mevrouw, nu, met den kleine”. — En dan wandelden ze weer vlug samen naar de pastorie om een half uurtje aan den kleinen jongen te besteden, want elke drie uur riep die om zijn moeder.

Zoo waren ze bijna de heele gemeente door geweest, toen ze bij Gait Jan en Dina kwamen. De menschen van het dorp waren allen kalm, bezadigd, overdacht — Dina alleen niet — Dina had een ander temperament. Het viel 't Mevrouwje dadelijk op. Dina was de renige, die de dingen eruit flapte, die zich gaf, die een stralenden indruk maakte. Dina was een mooie vrouw, blank, fijn, een lief gezicht. En Gait Jan, donker, lachte — het was, of hij immer lachte. De kleine jongen doede maar op en neer, op en neer, en zijn ouders

waren in één verrukking over hem, hun Jan-man. De lamp bescheen het huiselijk tafreel — den ouden grootvader met de voeten op de haardplaat, de lange stoken telkens opschuivend, het vuur in, tot ze geabsorbeerd waren, den grooten, zwartbroekten ketel aan den ketting, gezellig neuënd erboven. — Grootmoeder met de strookjesmuts op, koekjes voerend aan 't kleine kereltje aan haar voet en Gait Jan met de ellebogen op tafel, vrij-uit pratend met Dominee, terwijl Dina het tafelzeil langs wreef met den vochtigen doek en koffie schonk, koffie schonk. — Zij sprak over den Zaligmaker der wereld, zij kende Hem; zij sprak over Abraham en Elia en ze deed het met zulk een kinderlijk ontzag. Dat was het eerste beeld van die twee.

Gait Jan en Dina kregen weer een zoon en Dominee en Mevrouw kregen hun tweeden. — Gait Jan en Dina kregen hun derden zoon en op de pastorie werd de derde zoon geboren.

Toen kwam de Spaansche griep en rukte Gait Jan in enkele dagen weg. Mevrouw ging er dadelijk heen — haar hart leed zoo mee met Dina — haar eigen man was óók ziek! Het was zoo droef, zoo droef!

Ze vond Dina bij de tafel staan met den kleinen jongen van een half jaar op haar arm.

Toen ze Mevrouw zag, brak ze in hevige weenen uit en Mevrouw weende zachtjes mee. Ze kon niet anders. Ze kon eerst ook niets zeggen, enkel maar Dina aanzien en haar hand drukken en de tranen laten gaan.

En toen nam, schuchter, Dina de hand van haar vriendin en trok haar mee naar de opkamer, waar Gait Jan in de bedstee lag. — Met schichtige oogen keek de vrouw naar haar man — het was zoo vréemd — zijn gelaat was zoo strak en ernstig, terwijl het altijd glimlachend was geweest..... Ze was angstig beklemd, verschool zich achter Mevrouw. „Ze is nog méér een kind dan ik”, dacht deze met onmetelijk medelijden.

Toen, bij de deur, gaf Dina „haar Mevrouw” plotseling een kus. Ze kon haar haast niet laten gaan — de leegte zou weer zoo hol op haar vallen — en met brekende stem zei ze: „schát!” Het was verwonderlijk — het was zoiets bijzonders voor de dominees-vrouw, toen ze den landweg terugliep, het laatste spoor zag van Gait Jan's kruiwagen en de indrukken van zijn voetstap — zijn laatste gang naar huis! Dina was zoo heel anders dan de anderen, anders ook dan zijzelf, minder beheerscht, lief — naïef — impulsief. En haar

medelijden groeide nog, omdat zij voelde, dat zulk een hunkerend vrouwenhart veel lijden zou.

Zoo wilde zij dan de leegte in dat huis, de leegte in dat hart vullen met — God en Zijn liefde. En ze ging er heen drie middagen in de week.

Na een maand, toen ze merkte, dat Dina te intensief aan haar hing, tweemaal in de week en langzaam-aan, langzaam-aan éénmaal, want de Heer troostte immers.

Zij hadden zoo rustig-vredige middagen samen. Dina kon alles uitzeggen, alles van den tijd met Gait Jan, alles van de leegte in haar leven — maar van binnen, in haar hart was het vol van hem. En Mevrouw, jong, alleen het groote leed benaderend nog, daalde met haar af in de diepte der smart en voerde haar aan de hand Gods hemelhoog opwaarts, waar de Geest heerscht over het vleesch, waar de onvergankelijkheid het vergankelijke verslindt, waar de blik geen grenzen meer ziet, waar God is alles in allen. Ook hier reeds wil God alles zijn. Ze verstonen daar beiden iets van en hieven haar harten op tot Hem, omdat Hij Zich nederboog.

Het water boven het vuur begon zacht te zingen — het groote kabinet stond in den hoek te glimmen in den schijn van het haardvuur — de primula's buiten waren reeds losgebroken in vollen bloei en de lente kwam — de zomer kwam — de herfst en weer een winter.

En toen leefde Dina weer op aarde — ze had het aardse leven weer vóór zich — het hemelsche week wat meer naar 't verschiet — en toen werd bekend, dat ze weer huwen zou.

Toen waren de bezoeken van Mevrouw niet meer noodig. Zij zag het nieuwe begin van Dina aan — zag de primula's bloeien, even rijk als in de dagen van Gait Jan — zag de kakelende kippen rondscharrelen op het erf — zag den stillen, smallen man en Dina met bloote armen de melkbussen schurend bij het rek on — het oude tafreel van grootvader bij de haardplaat, grootmoeder met de strookjesmuts, Gait Jan bij de tafel met de pijp in den mondhoek en zijn lachende oogen — den kleinen jongen, rijdend op zijn hobbelpaard met de kleine klompvoetjes. — Dina met haar open gelaat en gaaf, jong, ongerimpeld hart, den ketel aan den ketting boven 't vuur — het zware, glimmende kabinet — het week alles terug — terug naar de aller-eerste jaren van blij, moedig zich geven aan het sterke, door God gewijde leven.